

UMĚLECKÉ PROSTŘEDKY

Rým je zvuková shoda na konci verše.

V rozložení rýmů se často setkáme s několika schématy:

rým sdružený

aabb

*Na topole nad jezerem
Seděl vodník podvečerem:
„Sviť, měsíčku, sviť,
Ať mi šije nit.“*

rým obkročný

abba

*Děťátko musí v noci spát,
kolébej mi je, hodná vlna.
Kraječek je tu všude plno,
bude si s nimi chvilku hrát.*

rým střídavý

abab

*Té, která, krásná nad jiné,
neměla strach z té čaromoci,
ač věděla, že bez pomoci
svou vlastní krásou zahyne.*

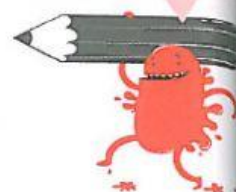
rým přerývavý

abcb

*Seděli jsme také tak
loni po hromadě:
a než se rok obrátil,
dvě nám chybí v řadě!*

(Seifert, J., Erben, K. J.)

Seznam se
s poučením o rýmu
a jeho druzích
a pracuj s ním
v další úloze.

1 Za pomoci výkladu o rýmech přiřaďte jednotlivé druhy rýmů k ukázkám:

1.1 rým sdružený

1.2 rým střídavý

1.3 rým obkročný

1.4 rým přerývavý

A) *Neveselý, truchlivý
jsou ty kraje vodní;
v polotmě a v polosvětle
mine tu den po dni.*

B) *A tu na dvěře: buch, buch, buch!
Buráci zvenčí její druh:
„Vstávej, umrlče, nahoru,
odstrč mi tam tu závoru!“*

C) *A když večer pohromadě
mládež za mrazu sedává,
rád stařeček povídává
o vdově a o pokladě.*

D) *Od klekání do klekání
dávám lhůtu tobě;
avšak mi tu na jistotu
zůstavíš to robě.*

ZADÁNÍ K ÚLOHÁM 2-6

Za pomoci výkladu a příkladů vyberte z možností
příslušný druh obrazného pojmenování:

2 METAFORA – přenesení významu na základě vnější podobnosti.

Např.: perly rosy (kapka rosy je podobná perle), zub pily

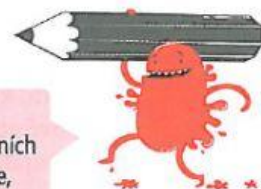
- A) pralesy kopřiv
- B) dveře zívají
- C) pracoval jako ďas
- D) červené rty

3 PERSONIFIKACE – (zosobnění) – vlastnosti nebo činy živých bytostí jsou přenášeny na předměty neživé. Je založena na metafoře.

Např.: O lásce šeptal tichý mech, břeh je objímal kol a kol

- A) roztečeš se jako svíčka
- B) velbloud – koráb pouště
- C) smaragdová tráva
- D) řeka zpívá

Zopakuj si poučení
o obrazných pojmenováních
(metafora, metonymie,
personifikace, přirovnání,
oxymorón) a pracuj s nimi
v dalších úlohách.

4 METONYMIE – přenesení významu na základě věcné nebo logické souvislosti. Obvyklým příkladem je záměna věci a původce, formy a obsahu, části a celku.

Např.: Třída zahučela (nezahučela třída jako místnost
ale žáci v ní), čtu Němcovou (nečtu paní Boženu
Němcovou, ale její dílo).

- A) podkovičky zvoní
- B) nový rentgen
- C) koukal jako sůva z nudlí
- D) vraný, bujný kůň

5 PŘIROVNÁNÍ – je založeno na tom, že vlastnost nějakého jevu je vyjádřena pomocí příměru, srovnáním.

Např.: *ticho jako v hrobě, pilný jako včelička*

- A) bledá lůny tvář
- B) mladý větroplach
- C) vyšla dívčina jako květ
- D) neviděl také krásy svět

6 OXYMÓRON – protismyslné (nelogické) spojení.

Např.: *mrtvé milenky cit* (mrtvá dívka nemůže nic cítit), *svítání na západě*

- A) vítr skučel
- B) láskou obejmul svět
- C) ohlušující ticho
- D) sněhobílá zář

7 Za pomoci předešlého výkladu o obrazných pojmenováních přiřaďte ukázky k jejich jednotlivým druhům:

7.1 Já u pramene jsem a žízni hynu (F. Villon)	_____	A) Metafora
7.2 Jsi do snu pohřížen / jak jádro do jablíčka (J. Kainar)	_____	B) Personifikace
7.3 Tak nevrle a tulácky v obzoru slunce spalo (A. Sova)	_____	C) Metonymie
7.4 Já napjal struny z paprsků (A. Sova)	_____	D) Přirovnání
7.5 Německo kapitulovalo	_____	E) Oxymóron

8 Za pomoci předešlého výkladu o obrazných pojmenováních přiřaďte ukázky k jejich jednotlivým druhům:

8.1 Láska je jako večernice / plující černou oblohou	_____	A) Metafora
8.2 Obloha – šedobílá labuť	_____	B) Personifikace
8.3 Potichu s nožem v zubech se plíží stesk	_____	C) Metonymie
8.4 Mrtví romantici (...) něžným chraptivým hlasem zpívají	_____	D) Přirovnání
8.5 Vy, kteří znáte Marxe z paměti, protože je to pro vás výhodné	_____	E) Oxymóron

(Vše Hrabě, V. Blues pro bláznivou holku)

9 Přiřaďte charakteristiku k příslušnému druhu literárního žánru:

(Každou variantu můžete užít pouze jednou, dvě možnosti zbudou.)

- 9.1 Prozaický nebo veršovaný příběh, ve kterém zvířata, někdy i věci vystupují jako lidé a na konci je ponaučení.
- 9.2 Vyprávění o stvoření světa, o jeho fungování, o bozích, o stvoření člověka, o jeho vztahu k bohům a postavení ve světě.
- 9.3 Vyprávění, ve kterém se kromě nadpřirozených prvků vyskytují i reálné historické skutečnosti, vztahující se k nějaké osobě, místu nebo události.
- 9.4 Prozaický žánr, jehož jádrem je vymyšlený fantastický příběh s nereálným dějem, postavami a prostředím. Je projevem moudrosti, smyslu pro spravedlnost, víry ve vítězství lásky nad nenávistí, dobra nad zlem.

- A) pověst _____
- B) pohádka _____
- C) balada _____
- D) román _____
- E) mýtus _____
- F) bajka _____

10 Přiřaďte jednotlivé literární žánry k ukázkám:
(Každou variantu můžete užít pouze jednou, dvě možnosti zbudou.)

(A) ... To by ale nebyla mazaná liška, aby si nedovedla poradit. Začala vráně lichotit: „Jaký jsi to krásný pták! Tvé peří se leskne jako stříbro, je hebké jako hedvábí! Tvůj postoj je vskutku královský. Měla bys být králem všech zvířat. Jistě i tvůj hlas je překrásný, umíš zpívat?“ Vrána se pýchou už nadouvala, a chtěla ukázat, že zpívat umí. Jakmile otevřela zobák, kus sýra jí vypadl, liška jej zachytila a utíkala do své nory, aby si na něm pochutnala. **Poučení:** Dej si pozor na lichotky, málokdy jsou myšleny vážně.

(B) Bylo – nebylo: byl jednou jeden král, který se rád honil po lesích za zvěří. Jednou taky se pustil daleko za jelenem a zabloudil. Byl sám a sám, přišla noc a král byl rád, že našel na mýtině chalupu. Zůstával tam uhlíř. Král povídá, jestli by ho chtěl z lesa na cestu vyvést, že mu dobře zaplatí. – „I rád bych s vámi,“ řekl uhlíř, „ale tu vidíte, žena mi se právě čeká, nemohu odejít. A kam byste taky v noci? Lehněte si na půdu na seno a ráno vás doprovodím.“ – Brzy potom se narodil uhlířovi synáček. Král ležel na půdě, nemohl usnout. O půlnoci pozoroval dole ve světnici nějaké světlo. Koukne skulinou ve stropě a tu vidí: uhlíř spal, žena jeho ležela jako ve mdlobách a podle děťátka stály tři staré babičky, celé bílé, každá měla v ruce svíci rozsvícenou. ...

(C) Před dávnými lety na hradě Radyni sídlil strašlivý zeman Radouš. Nebyl to věru žádný krasavec. Měl netopýří uši a místo zubů kančí kly. Poněvadž však vlastnil truhlice plné zlatáků, tak si i v temném středověku vždýcky dokázal najít ženu. Vždy si vzal za manželku nějakou vyhlášenou krasavici a tajně doufal, že z jejich svazku vzejde pěkné dítě. Jakmile však spatřil v kolébce ošklivé dítě s netopýříma ušima, zabil dítě i manželku a vydal se hledat zase novou ženu. Tak celkem zamordoval všech svých šest manželek, a to i s dětmi. Na hradě Radyni se teď zeman Radouš zjevuje jako přízrak a jezdí s kolečkem s kolomazí.

(D) Vládci bohů, Diovi, se donesla zvěst o tom, jak jsou lidé zkažení a jak se neštítí ani zločinu. Řekl si, že sestoupí na zem. Chtěl se přesvědčit na vlastní oči, zda lidé opravdu loupí a vraždí a uctívají lež místo pravdy a posmívají se bohům...

(Vzhledem k povaze úlohy nejsou zdroje uvedeny.)

- 10.1 pověst _____
- 10.2 pohádka _____
- 10.3 balada _____
- 10.4 román _____
- 10.5 mýtus _____
- 10.6 bajka _____

11 Přiřaďte k jednotlivým autorům jejich literární díla:

11.1 J. Verne	_____	A) Malý princ
11.2 W. Shakespeare	_____	B) Pohádky
11.3 H. Ch. Andersen	_____	C) Vynález zkázy
11.4 A. de Saint-Exupéry	_____	D) Romeo a Julie

12 Přiřaďte k jednotlivým autorům jejich literární díla:

12.1 J. A. Komenský	_____	A) Máj
12.2 K. H. Mácha	_____	B) Kytice
12.3 K. J. Erben	_____	C) Babička
12.4 B. Němcová	_____	D) Didaktika

